

Amb l'ànim d'exposar noves aportacions que ens ajudin a reconstruir la poc coneguda història de la música del segle passat a la nostra ciutat, sorgeix aquest article dedicat a la figura de Nicolau Guañabens i Giralt, músic mataroní que junt amb Mossèn Blanch, Jaume Isern i d'altres, encapçalaren una època musical florent per Mataró en el marc de la Renaixença cultural catalana.

Aquest treball és fruit d'una tasca de recopilació, catalogació i ordenació dels materials i coneixements que la família conserva del personatge, i d'una modesta investigació que tot just acaba d'iniciar-se.

LA MÚSICA DE NICOLAU GUAÑABENS I GIRALT

BIOGRAFIA

Nicolau Guañabens i Giralt nasqué el dia 12 de desembre de 1826 a Mataró (1). Essent el fill gran d'entre sis germans, era l'hereu d'una nissaga plenament mataronina i d'una família de llarga tradició en el comerç marítim de la nostra ciutat (2). El seu pare, Manuel Bonaventura Guañabens i Clausell, va néixer l'any 1800 també a Mataró. Si bé en l'acta del seu propi matrimoni consta com a comerciant, sabem que durant l'últim terç de la seva vida (morí l'any 1865), es dedicà a l'homeopatia; d'aquí vindrà, en part, l'afecció i la col·laboració del seu fill Nicolau. La mare, Bàrbara Giralt i Armengual, era filla de Palma de Mallorca. Casats el 31 d'agost de 1825 a la Parròquia de Santa Maria de Mataró, tingueren sis fills: Nicolau 1826, Alberta 1829, Nicolassa 1836, Bàrbara 1837, Manuel 1839 i Baltasar 1840.

Alguns articles necrològics procedents de publicacions de l'època i l'escrit *Nicolás Guañabens Giralt: médico, marino y músico* realitzat per un nét seu, ens proporcionen dades sobre la vida del personatge en qüestió (3). Estudiant de l'Escola Pia, Nicolau s'inicià a la música en l'escolania de la capella d'aquest col·legi. Posteriorment, i per conveniència dels interessos familiars, va seguir la carrera de comerç estudiant a l'Escola de Nàutica de Mataró. Paral·lelament assistia a les classes de música que impartia el mestre Isern; i és que, com diu el redactor de "*El Progreso*", *Su ca-*

rácter y sus inclinaciones naturales le llevaron al cultivo de la música, y su juventud la pasó componiendo y cultivando el divino arte. No tenía afición ni a los números ni a la prosa del negocio. (4) Tot sembla indicar, però, que en acabar els estudis s'embarcà en un veler com a pilot. Dels viatges d'aquesta època i de l'activitat comercial que desenvolupà, no en tenim dades.

Sigui com sigui, el que és cert és que a la llarga, la seva vida es decantà cap a la medicina. Sabem que des de 1854, any en què Mataró va ser flagel·lada per una important epidèmia de còlera, l'homeopatia i la fe en ella quedaren vinculades a la família Guañabens. Nicolau, impressionat pels èxits que la medicina de Hahnemann va obtenir en aquells dies i, a més, en persones de la seva família, es dedicà fervorosament a l'assistència dels malalts aconseguint, conjuntament amb d'altres companys, èxits i curacions considerables. Col·laborant amb el seu pare, havia d'atendre a molts pacients que arribaven demanant solucions als seus mals.

L'afecció a l'homeopatia fou constant. Quan la llibertat d'ensenyament ho permeté, Nicolau Guañabens cursà els dos anys de la carrera de medicina a la Universitat de Saragossa. D'aquesta manera, al juliol de l'any 1871, el Senyor Guañabens tornava a Mataró amb el títol de metge cirurgià i

podia exercir amb tota legalitat la professió mèdica. I així ho va fer durant dos anys a Mataró aconseguint una important clientela. L'any 1874 es traslladà per primera vegada a la ciutat de Palma de Mallorca on, durant un temps, la durada del qual desconeixem, va sostenir una lluita aferrissada per defensar la seva escola mèdica i obrir-se camí amb les seves curacions. Assumptes de família l'obligaren a tornar a Mataró on exercí al costat del seu fill Manuel, també metge homeòpata. Durant aquests anys tots ells vivien a la casa del carrer Sant Antoni avui numerada amb el 18, famosa perquè en ella visqué i morí Miquel Biada, i que fou adquirida a lloguer per Nicolau Guañabens, abans que el seu fill Manuel es casés.

Nicolau Guañabens i Giralt s'havia casat el 24 de març de 1851 a Mataró amb Dolors Vinar-dell i Alzina, també nascuda en aquesta ciutat (5). Aquest matrimoni tingué quatre fills: Antònia, Manuel, Moisès i Dolors. La mort sorprengué al Senyor Guañabens quan estava novament a Palma, on hi tenia casada la seva primera filla amb el conegut pintor Joan Bauzà. Això s'esdevenia el 8 de gener de 1889 quan l'home comptava 62 anys d'edat.

Tots els escrits biogràfics referents a Nicolau Guañabens i Giralt destaquen, principalment, la seva personalitat polifacètica. Personatge aventurer, múltiple i intel·ligent, apassionat i virtuós, polèmic i respectat, ens crida l'atenció pel seu talent en diverses branques del saber i de l'art. Durant la seva joventut s'havia dedicat, com hem dit, al comerç. Ja en edat avançada, aconseguí llicenciar-se en medicina convertint-se en un destacat homeòpata que no desconeixeria certes ciències *ocultes*. Despuntà, des de ben jove, en l'art de la composició musical. No féu mai política activa, però deixà escrits un bon nombre d'articles polítics i cívics, a més d'obres filosòfiques i d'algun escrit de temàtica mèdica.

El Progreso del dia 30 de març de 1889 reproduïx un article aparegut al *Consultor homeopático* de Barcelona, en el qual s'exposa la biografia del nostre personatge. Sense oblidar-se de destacar el seu talent polifacètic, incideix especialment en la seva personalitat com a metge, lloant la seva tasca en la difusió de l'homeopatia i lamentant la seva mort; mort que, són paraules textuales: *ha dejado buérfana de legítima representación de nuestra escuela a una de las más importantes capitales de España: Palma*. Sorgides durant la seva polèmica estada en aquesta ciutat, Nicolau Guañabens deixà escrites diverses obres de caire mèdic: un fulletó de propaganda amb el títol *¿Qué es la homeopatia?*, un breu manual en forma d'indica-

dor alfabètic dels principals remeis homeopàtics i diversos articles de controvèrsia publicats als diaris de la capital balear.

Alguns llibres de consulta que la família conserva i certes cites en les necrologies, evidencien que el doctor Guañabens posseïa coneixements de diverses ciències *ocultes*, la qual cosa devia anar molt lligada a l'exercici de la seva vocació mèdica, alhora que li devia comportar lògics problemes de tipus social. El seu interès per la frenologia, el magnetisme, el sonambulisme, la quiromància i la nigromància, s'inscriu en la inquietud per cercar nous camins de curació alternatius als insuficients sistemes de l'època.

Nicolau Guañabens i Giralt era un home de conviccions progressistes a la seva època. Si bé no exercí en la política de manera activa, era declarat liberal, demòcrata i republicà. Fou, durant un temps, un dels redactors de *El Liberal*. Sense data de composició trobem en el seu *Recull* un cant a la revolució del setembre de 1868, titulat: *Corrembi tots*, escrit per a tres veus. En l'última plana s'especifica que aquesta peça fou impresa per Andreu Vidal amb els pseudònims de N. Tortini i Fermí Arcon. El mateix any en què fou restaurada la monarquia trobem que el Senyor Guañabens signà una altra obra musical amb el pseudònim esmentat. Sobre el seu tarannà polític, trobem un paràgraf interessant en un breu article necrològic publicat al setmanari *El Progreso* del dia 19 de gener de 1889: *Apesar de sus ideas avanzadas fue siempre muy querido y respetado. Sus amigos, aunque pagaron mal sus servicios a la causa de la república por su franqueza en reprocharles su conducta mixtificada; no podían menos que reconocer lo mucho que valía*.

Al capdavant, tots els escrits que parlen d'aquest avantpassat mataroní destaquen la humanitat d'aquest personatge, exponent de la burgesia liberal de mitjans de segle XIX, reflexada en una autèntica vocació mèdica, en una franca inclinació cap a l'art i en una concepció progressista de la societat.

L'OBRA MUSICAL

És difícil precisar quina importància tenia la composició musical en la polifacètica vida de Nicolau Guañabens. El conjunt de l'obra musical ens mostra que la dedicació a l'art de compondre fou considerable si tenim en compte que per a l'autor aquesta activitat no podia ser mai la primera quant a dedicació. Guañabens, per entendre'ns, no era mestre de capella; era comerciant i metge.

La datació que s'especifica en la majoria de les obres, ens mostra que l'autor, si bé composà al llarg de tota la seva vida, ho va fer més intensament en èpoques molt concretes.

Com hem dit, des de ben jove conegué els ensenyaments musicals de Jaume Isern, mestre amb el qual hi devia haver estreta relació puix consta com a testimoni en l'acta matrimonial de Nicolau. No de totes les obres en sabem la data de composició. La primera de la quan en tenim coneixement, data de 1850, quan l'autor comptava 24 anys d'edat, i és una petita peça de tipus folklòric per a orquestra reduïda i cor. Del març de 1853 data la primera gran obra: el *Te Deum* que composà dedicat a Mossèn Gabriel Batllell, cura párroco de la Iglesia de Santa Maria de Mataró (6). El manuscrit original d'aquesta obra es guarda al fons documental musical del M.A. S.M. (Es l'únic original que es troba fora de l'arxiu familiar).

Entre els anys 53 i 59, la producció musical d'aquest autor mataroní és important: quatre sarsueles, diverses cançons, peces per a Caramelles i, presumiblement, una missa. A aquesta època correspon la composició i estrena de l'òpera que portà la seva música al Liceu barceloní: *Arnaldo di Erill*. Després d'aquesta etapa, la periodicitat amb la que escriu és molt irregular. Trobem anys de major creativitat (1866-69, 1878, 1886) i d'altres en els quals no enregistrem cap creació. Les dues obres que clouen la llista cronològica de composicions daten de 1886, de quan l'autor tenia 60 anys, i són dues misses, una de Glòria i l'altra de Rèquiem; aquesta última sembla que fou interpretada a la nostra ciutat pocs dies després de la mort del seu autor.

Nicolau Guañabens s'ajudava, a l'hora de com-

posar, d'un instrument tan senzill com la guitarra. Posseïa manuals de perfeccionament de diferents instruments, llibres de teoria de la composició i diversos trossos de grans òperes italianes. La seva música està dins l'aureola de l'estil italianitzant que a través de l'òpera dominava el moment musical d'aleshores. El que caldria veure, i això només es pot fer escoltant música, és fins a quin punt ell i altres músics catalans no varen aportar elements originals en aquest context musical.

NICOLAU
GUAÑABENS I GIRALT

Les obres religioses són sis: tres *Misses*, un *Te Deum*, un *Stabat Mater* i un *Mes de maig*. Solen estar escrites per a sis instruments de vent, dos o tres de corda, percussió, cor i solistes; és de suposar que deuen estar impregnades també de l'estil operístic italià. De gènere dramàtic comptem set obres també: quatre sarsueles en castellà, una en català i una òpera italiana. Dues obres es trobarien dins del gènere concert: *Viu i viurà en nostre record*, que és una fantasia, treballada sobre dos motius del dissortat músic mataroní Carles Isern, escrita en record d'aquest jove compositor; i un concert a set parts que pel seu aspecte sembla ser música religiosa per a meditar. I, finalment, dins del que en podríem dir gènere folklòric, inclouríem tot un abundós conjunt de peces breus que representen, segurament, la part més original de la producció musical de Nicolau Guañabens. En ella hi trobem danses, balades i cants per a ser interpretats en les nits de caramelles; però principalment constatem la presència d'una sèrie de cançonetes per a piano i veu, de temàtica amorosa i en llengua catalana, que s'acosten, de totes totes, al *lied* alemany.

Aquest és doncs tot el ventall de gèneres que Nicolau Guañabens treballà. L'obra en conjunt ens quedaria dividida en dos grans grups:

— les obres dramàtiques, religioses o profa-

nes, escrites per a orquestra, cor i solistes, empaques de l'estil operístic italià;

— les obres breus, profanes, més populars en general, tant a nivell musical com a nivell literari.

El catàleg que s'adjunta a l'apèndix recull totes les obres l'existència de les quals en tenim certesa. No totes resten completes i presumiblement no tot el que Nicolau Guañabens va compondre és a les nostres mans.

No sempre era el mateix Guañabens l'autor dels textos literaris que musicava. Una bona part de les obres, especialment les composicions dramàtiques com les sarsueles i l'òpera, porten el segell literari d'altres autors. Per contra, la majoria de les peces breus, profanes i populars, són obra del mateix músic. Aquesta considerable participació d'altres autors en el fet que es refereix al text, el fet que en les necrologies no es destaca a Guañabens com a poeta, i el fet també que no deixà cap obra exclusivament literària, ens fa pensar en un autor de facilitat musical superior a la destresa poètica.

Creiem interessant esmentar els noms dels personatges dels quals Nicolau Guañabens gosà extreure alguna peça de la seva producció literària. Entre ells figuren personalitats ben conegudes en l'àmbit cultural català de l'època. Transcrivim els noms tal i com els trobem en les notes de les partitures:

Obra religiosa:

Silvino Thos i Codina
Garcia Oliver

Llibrets dramàtics:

Mariano Andreu
Manuel Cadorniga
Pío del Castillo
Juan Cortada

Peces breus:

Fermí Arcon (aquest és un pseudònim)
Barbosa
Sebastián Gay
A. Gele Bertal
Manuel Lasarte (Pau Pi)
Frederic Soler (Pitarra) (7)
Vinardell

Nicolau Guañabens composà sobre textos de diverses llengües: la catalana, la francesa, la castellana i la italiana.

Un altre aspecte, essencial sempre que es parla de música, és el de la interpretació, condició bàsica per a què la música no es quedi solament

en paper, i fenomen que mesura el grau d'incidència de l'artista en la societat de l'època. No totes les obres de l'il·lustre mataroní que ens ocupa culminaven en l'estrena. L'existència de partícels per a instruments i veus al costat de les partitures generals d'algunes de les obres, el fet que consti en diversos títols el lloc i la data d'interpretació, i certes afirmacions en els escrits biogràfics, ens duen a una hipotètica llista d'estrenes.

Algunes peces breus de gènere folklòric, escrites per a piano i veu, o per a petita orquestra i cor, devien presentar-se públicament, amb tota probabilitat, en entitats socials que, comptant amb orquestra pròpia, acollien les inquietuds culturals de la burgesia local, tal com *El Casino Mataronés* o *El Fénix*... Així, per exemple, trobem una composició per a cant i orquestra, a vuit parts, titulada *Caramellas de 1878 para -El Fénix-*, o una altra encapçalada per aquesta presentació: *Deixam veurer la cara, terceto y coro, per las caramellas del Casino Matarones en 1854*.

Les peces majors de les quals en conservem les partícels que es varen copiar per a una possible estrena, són: *Missa, Missa de Glòria, Missa de Rèquiem, Viu i viurà en nostre record, Quis est homo* i l'òpera *Arnaldo di Erill*. Entre elles, una estrena segura: al maig de 1859 s'interpretà al teatre del Liceu l'òpera esmentada. Nicolau Guañabens va compondre *muchas piezas sueltas, algunas de las cuales se habian ejecutado en los templos de nuestra ciudad y en los conciertos que en distintas épocas habian organizado el Casino Mataronés y el Filarmónico* (8). Tenim indicis vagues que: — s'estrenà una Missa en vida de l'autor, i en alguna església de la nostra ciutat; — s'interpretà el *Mes de maig* en l'església de Santa Anna l'any 1866; — s'estrenà la *Missa de Rèquiem* poc després de la mort del compositor, amb la qual *el profesorado de esta su ciudad nativa quiso honrarle en sus exequias fúnebres* (9). Aquesta obra, escrita quan l'autor tenia seixanta anys, *sabemos por personas inteligentes ser una composición muy notable* (10).

I per acabar aquest repàs que fa referència a les interpretacions, podem dir que una de les obres de la qual es conserven partícels, *Viu i viurà en nostre record*, no fou estrenada. I això ho sabem amb seguretat gràcies a la nota que al final de la partitura el mateix Nicolau Guañabens signà. El text d'aquesta nota és interessant perquè dona notícia de l'amistat existent entre el mestre Iern, Mossèn Blanch i Nicolau Guañabens; si més no, reflexa que l'amistat d'una banda, i la inclinació musical per una altra, els unia en un projecte comú. El transcrivim literalment:

"Fallecido Carlos Ysern y Viñas, tratose de celebrar sus funerales con esplendidez. A este efecto, invitados por su padre Don Jayme Ysern y Colomer, el Pbro. Don Manuel Blanch, maestro de capilla, tomó á su cargo componer un responsorio, y yo me encargué de escribir una Obertura no muy larga, segun indicaron, para inaugurar la función. Compuse esta fantasía sobre motivos del difunto Carlos Ysern. Por susceptibilidades "neas", no se llevó á cabo el proyecto, y esta pieza ha quedado inédita. No así la de Blanch, que siendo, como queda dicho, maestro de capilla, pudo oír repetidas veces su responsorio, y es el único que dejó, y que le acredita de buen compositor, como en efecto lo fué".

UNA ÒPERA I UNA CANÇÓ

El 6 de maig de 1945 a les dotze del migdia s'oferí, en el teatre Clavé de Mataró, un concert simfònic a càrrec de La Banda de Música de Mataró, dirigida pel mestre Roman Alía Fuentes, en el qual s'interpretaren obertures i preludis de diversos autors. En el programa hi figuren A. Borodine, S. Rachmaninoff, R. Wagner, C. Taltabull i N. Guañabens. La inclusió de dues obres del compositor mataroní no era un fet casual; s'explica, en realitat, per l'interès que existia en els cercles culturals de la nostra ciutat per donar a conèixer la figura musical d'aquest il·lustre avantpassat, en uns moments en què es posava en dubte, des d'altres indrets de Catalunya, que *La Calma*, per exemple, fos una composició original d'aquest músic mataroní. Així doncs, aquell 6 de maig s'interpretà l'obertura d' *Arnaldo di Erill*, i també, com a cloenda del concert, *La Calma*, transcrita per a banda pel mateix mestre que dirigia el concert. Amb una nota sobre aquesta barcarola, acaba el redactat del fulletó del programa: *En atención al eximio autor y a Mataró, y para dar el máximo relieve a "La Calma", la parte coral será interpretada por la -Coral Santa Cecilia- del Fomento Mataronés.*

Hem començat el present apartat amb el record d'aquest acte musical de l'any 1945 perquè ens situa significativament en el que ha quedat del músic Guañabens al llarg dels anys posteriors a la seva mort. Volem dir amb això que al senyor Guañabens se'l coneixia, i encara avui se'l coneix, o per l'òpera *Arnaldo di Erill* o per la cançó *La Calma*. En un concert amb el qual es buscà enaltir la figura del compositor mataroní, és molt significatiu que siguessin aquestes dues peces les triades per a oferir a l'oient. Creiem oportú parlar més detalladament d'aquestes dues obres que, al marge que són les úniques de les quals en podem expli-

Nicolau Guañabens i Giralt, amb un dels seus fills.

car una mica d'història, exemplifiquen perfectament els dos vessants de l'obra musical de Nicolau Guañabens i Giralt. *Arnaldo di Erill* és un intent de gran obra, un intent de feina treballada en el complex i difícil art de l'òpera, un drama romàntic dirigit a un públic culte i refinat, una òpera relacionada amb l'absorbent corrent operístic italià. *La Calma* és una peça breu, una cançoneta melòdica, senzilla i popular. L'òpera ha quedat perquè se sap que fou estrenada en el seu temps al Liceu. La barcarola ha quedat perquè no ha desaparegut mai: ha estat i és encara una cançó popular que ha anat agafant diferents formes arreu de la costa catalana.

El dia 2 de maig de 1859, al *Diario de Barcelona*, en la seva informació sobre el Liceu, ja s'anunciava: *Se ha puesto en estudio la ópera seria "Arnaldo di Erill", poesia de Juan Cortada y música de Don Nicolás Guañabens.* Els dies 12 i 13 d'aquest mateix mes, temps de final de temporada, l'òpera es presentava al teatre del Liceu. L'estrena devia estar acompanyada de força expectació: comptades vegades, en els dotze anys que portava de vida el Liceu, s'havia estrenat una obra d'autor català, i que, a més, al·ludia a un personatge també català. La veritat és que només podem parlar d'intents sense continuïtat quan ens referim a aquestes estrenes que des de Catalunya volien

competir amb la música que arribava d'Itàlia. Roger Alier, parlant dels autors operístics catalans d'aquella època, ens diu:

"Després del solemne fracàs del compositor amateur Josep Frexas, el primer autor que es va atrevir a competir amb la música italiana en el camp de l'òpera fou Nicolau Manent, compositor nascut a Maó. La seva òpera, titulada "Gualtiero de Montsonís", fou presentada al Gran Teatre del Liceu el 23 de maig de 1857. El text era de Joan Cortada, escriptor vinculat al Liceu per altres llibrets. L'obra fou molt aplaudida, però acabada la temporada ningú més no se'n va enrecordar. El mestre Manent es dedicà ocasionalment a la sarsuela, però no tornà a estrenar cap òpera.

Igual que l'anterior, l'òpera següent al·ludia a un personatge català, Arnau d'Erill. Amb aquest títol, italianitzat com a "Arnaldo di Erill", però, va presentar-se al Liceu l'any 1859 el compositor Nicolau Guanyabens. La seva òpera, també amb text de Joan Cortada, merescué una bona acollida, precursora d'un oblit tan o més ràpid que el del "Gualtiero di Montsonís". Guanyabens tampoc no va tornar a reincidir en una feina tan penosa i tan ingrata". (11)

*Arnaldo di Erill era presentada com a òpera seria en dos actes, dividida en tres quadros, nueva... (12) té setze escenes i en ella intervenen, a part del cor, cinc veus solistes. Fou interpretada per la Sra. Ortolani, la Sra. Mas-Porcell, el Sr. Tibellini, el Sr. Beneventano i el Sr. Maymó en els papers de Constança, Bianca, Arnaldo, Guglielmo i Ottone respectivament. Pel que fa als cantants cal destacar la figura del baríton J.F. Beneventano, sicilià de naixement, que aleshores comtava 35 anys d'edat i que havia mostrat el seu talent a Milà, Viena, Nova York, L'Havana, Mèxic, Madrid, Lisboa i Londres entre d'altres ciutats, tot estrenant les grans òperes italianes del moment, principalment les de Verdi. Aquest baríton és l'autor de la poesia de l'ària primera del segon acte *Aria di Guglielmo*. La funció lírica del primer dia era a benefici d'aquest cantant. El mestre director de la representació fou el Senyor Gabriel Balart, i el director d'orquestra el Senyor Joan Baptista Dalmau. Tant la composició de l'orquestra com l'estructuració de l'òpera segueixen els esquemes de l'òpera italiana.*

El llibret de l'òpera el va escriure exprofeso su buen amigo (fa referència a Guañabens), el notable literato e historiador, de gratísimo recuerdo D. Juan Cortada, home molt vinculat al Liceu ja que venia a ser una mena de poeta oficial d'aquesta institució musical (13). El llibret està escrit en

italià. L'argument és plenament romàntic i correspon al primer Romanticisme de l'òpera italiana. *Arnaldo di Erill* és lluny encara del realisme que Verdi imprimí al corrent romàntic; es troba en un marc clarament Donizettí: personatges nobles, escenari medieval, històries d'amor i d'honor.

Aquest seria, sintetitzant moltíssim, l'argument: l'acció es desenvolupa l'any 1343 a Barcelona i al castell de Corvera, proper a la ciutat comtal. Arnau d'Erill, noble català que havia promès casar-se amb la filla del comte de Prades, s'enamora bojàment de Constança, germana del rei Pere IV d'Aragó i esposa del rei de Mallorca, la qual estava a Barcelona amagant la seva identitat, fent-se anomenar Clotilde. Arnau, que desconeixia la real nissaga de Clotilde, en veure-la en el seu propi casament, rebutja donar la mà a la que havia de ser la seva esposa, amb la qual cosa deshonra la família comtal de Prades. Després d'una sèrie de disputes i tensions, Arnau s'assabenta de la veritat i, per tant, de la impossibilitat del seu amor vers Clotilde. Des d'aquell moment, com a bon cavaller, promet oblidar la seva passió i, implorant tant al comte com a la mateixa reina, aconsegueix el perdó d'ambdós amb la condició de que es casi amb la filla del comte, tal com havia promès. Arnau professa, de tot cor, amor etern a la filla del comte de Prades.

Com veiem, tots els elements (llengua, estructura, argument i tractament musical) ens confirmen que *Arnaldo di Erill* és una òpera d'estil declaratament italianitzat. (14)

Entrar en el món de les crítiques i de la resposta del públic, sempre és un xic perillós. Però cal, tot i dubtant de l'objectivitat de la premsa de l'època, intentar-ho. Totes les informacions que tenim dels dies de l'estrena coincideixen en afirmar l'èxit de la presentació; *"...éxito indescriptible..."* (15); *"...con extraordinario aplauso..."* (16). Inclús el crític del *Diario de Barcelona*, malgrat que no en fa un article massa favorable, reconeix que *todos* (els cantants) *fueron muy aplaudidos y llamados al procenio, como así mismo lo fue repetidas veces el Señor Guañabens la primera noche* (17).

El *Diario de Barcelona* del dia catorze de maig conté la crítica que Antoni Fargas i Soler, reconegut entès d'òpera italiana, feia a l'obra recentment representada al Liceu. En el seu article, després d'exposar l'argument i d'enunciar les qualitats que havia de tenir l'òpera ideal, ve a dir, amb bones paraules, que aquestes qualitats no despunten en *Arnaldo di Erill* del Senyor Guañabens. Sense negar alguns valors molt concrets que ell hi troba en l'òpera, com per exemple l'aire popular de certes

melodies, no dubta en confessar amb franquesa que el conjunt de l'obra és immadur. El Senyor Fargas repassa aspecte per aspecte aquesta composició operística, cita les parts que al seu parer són més interessants i clou la seva crítica constructiva amb aquests mots: *Persuádase pues el Señor Guañabens que con voluntad decidida y perseverancia en el estudio filosófico y artístico de un arte tan difícil como complejo de suyo, podrá hacerse un lugar honroso entre nuestros compositores.*

La veritat és que Nicolau Guañabens, que aleshores comptava 33 anys d'edat, no composaria cap més òpera. Posterior a *Arnaldi di Erill*, solament musicaria una obra dramàtica profana: una sarsuela castellana. Per què aquesta manca de continuïtat?, a què van respondre i a què no van respondre els aplaudiments de l'estrena? Sigui com sigui el cert és que aquest músic mataroní composà una òpera d'esquemes plenament italians però alhora no mancada d'evidents pinzellades populars, que arribà al Gran Teatre del Liceu a mitjans del segle passat.

A l'arxiu familiar es conserva un llibre on trobem enquadernades i manuscrites la majoria de les peces breus de gènere folklòric de Nicolau Guañabens. Es tracta amb tota seguretat d'un recull de

The image shows the first page of a musical score for the song "La Calma". It features a vocal line and a piano accompaniment. The lyrics are in Catalan and describe a calm sea and a boat. The score is written in a traditional musical notation style with a treble clef and a key signature of one flat.

Primera pàgina de la partitura de "La Calma"

cançons que el mateix autor va passar a net i va fer enquadernar cap al final de la seva vida (18). Es un volum de cent vint-i-sis folis de vint per trenta centímetres que, per entendre'ns, anomenarem *Recull*. Obrint per la plana 41 apareix la presentació de la cançó de la qual parlarem: *La Calma. Barcarola. Per cant y piano, dedicada á mon amic Jaume Biscarri. Any 1858. Impresa per Andreu Vidal en 1873.* Aquesta és la poesia de la coneguda composició:

*Bufa mestral més fort
i omple'm de vent la vela,
que vull arribà al port
abont veuré a la Pepa.*

Ai, mon amor !

*Tot just tenia quatre anys
que el pare em duia a la barca,
i em deia quan seràs gran
no et fiïs mai de la calma
que sempre duu'l temporal.*

Bufa mestral !

Bufa mestral !

*Semblava l'aigua un mirall,
la lluna plata semblava,
la barca no daba un pas,
i jo amb l'ànima encantada
no veia, no, el temporal.*

*Bufa mestral més fort
i omple'm de vent la vela,
que vull arribà al port
abont veuré a la Pepa...*

Ai, mon amor !

*Abont veuré a la Pepa,
bufa mestral més fort.
Ja's veu el port,
ja's veu el port,
ja's veu el port !*

Parlar de *La Calma* és parlar d'una cançoneta molt popular, de senzilla i captivadora poesia i d'encisadora melodia; ...una melodia que nos entra muy adentro, y que no envejece apesar del siglo de su existencia... (19); Aquella barcarola, tan popular en nuestra tierra, que todos —pequeños y mayores— conocen y cantan. Aquella sublime y sencilla melodia que cautiva al oyente y que era, para la clase pescadora de una terrible realidad... (20); Dificilmente se hallaría una composición tan afortunada como "La Calma" que antes de llegar a centenaria, haya tenido tal aceptación y difusión en nuestros ambientes populares y selectos, que sea ampliamente conocida y admirada por todos los pueblos de nuestro litoral, entonada por el

marinero al compás del remo, balanceando sobre la amplia superficie del mar, o sentado sobre la arena, remendando las redes; por coros populares, cual tanto abundan entre la gente pescadora, y por formaciones musicales de la mayor enjundia. (21).

Efectivament; l'encant d'aquesta poesia musical ha estat motiu de la seva popularització. No és estrany que hagin sorgit des de sempre un bon nombre de versions. Pensem que la varietat, fruit d'aquest procés de popularització, enriqueix el patrimoni cultural d'un poble i, òbviament ha de ser motiu de satisfacció per al compositor puix el seu art ha connectat amb l'ànima popular.

Arribats aquí, no podem defugir el delicat tema de qui és el vertader autor de la peça. La pregunta clau seria: és Nicolau Guañabens l'autor de *La Calma* o ell es limità a estructurar musical i poèticament una tonada o poesia que existia en les arrels de la cultura popular?. Val a dir que investigar sobre aquesta qüestió és molt delicat; l'anomenada cultura popular musical sempre ha tingut un desenvolupament molt lliure i, per la seva mateixa naturalesa, es fa difícil de registrar. D'igual manera, la inspiració d'un compositor és un terreny molt voluble: la música està entre les vivències i la creació.

En el marc d'una campanya de revaloració d'aquest compositor mataroní, esdevinguda entorn de l'any 1945, de la qual ja hem esmentat el concert simfònic que tingué lloc al Teatre Clavé, s'edità també una carta dirigida a l'opinió pública i firmada per un bon nombre de distingits personatges pertanyents als diferents àmbits culturals de la nostra ciutat. Encapçala la carta un titular de lletra gruixuda: *La Calma. Barcarola. Letra y música del compositor mataronés Nicolás Guañabens Giralt*. Després de la impressió de la poesia, passa a comentar el meritós ressò popular que aquesta cançoneta obtenia arreu, indicant que, com és lògic, sorgeixen infinitat de versions entorn de la primera idea. A continuació dos paràgrafs es dediquen a

enaltir la figura del compositor Guañabens, el qual *fué uno de los grandes propulsores del movimiento musical de la —Renaixensa—, de una cultura, una preparación técnica y una aptitud natural tan acusada, que interesó y satisfizo plenamente lo mismo a los auditorios aristocráticos que en las masas populares, con canciones como la que aquí se comenta*. La carta acaba amb uns paràgrafs que citem textualment perquè ens situen perfectament en les raons que la motiven:

“Nos saldríamos del objeto que motiva nuestro comentario, si quisiéramos esbozar la obra relevante del ínclito mataronés que compuso la letra y la melodía de “La Calma”; pero, sí, que tenemos el deber ineludible de llamar la atención a propios y extraños, sobre el mínimo de respeto que se le debe, no desdibujando, ni escamoteando su nombre, y, mucho menos suplantándolo en los programas y audiciones que incluyen la afortunada composición. Tal sucedió el año pasado, que la Emisora de Radio-Barcelona, la transmitió reiteradamente, presentándola como popular catalana en un repertorio de canciones recogidas entre los pescadores de la Costa Brava y ahora, más peregrinamente, interpelada de versos absurdos, en el programa del “Orfeo de Sabadell”, actuando en nuestras fiestas patronímicas, atribuyéndola al Maestro Ribó. Si no sabemos valorizar y enaltecer como se debe la obra de un gran músico, respetemos al menos el legítimo derecho de propiedad y tengamos la elemental delicadeza de no llegar, ni permitir que se llegue, a la suplantación”.

Es innegable que Nicolau Guañabens i Giralt va compondre l'any 1858 una peça per a cant i piano titulada *La Calma* que coincideix, salvant petites variants, amb les versions que pululen pels racons de la Catalunya marítima. És real que només a aquest músic se li ha atribuït amb raonabilitat haver compostat aquesta peça. El que no podem saber amb seguretat històrica és si Guañabens s'inspirà en alguna tonada popular o fou la barcarola una creació pròpia. Creiem, i ho repetim, que aquest punt és molt delicat; personalment crec,

però, que en el fons no té massa importància. Sigui Nicolau Guañabens el pur creador de *La Calma* o sigui un músic que recollí i estructurà un tema musical o literari existent en la cultura popular, el que és important és que les zones de mar comptin amb aquesta petita joia artística en el si del propi patrimoni cultural.

Però tornant novament a un llenguatge menys subjectiu, hem de dir que com a mínim hi ha tres arguments que ens acosten a la conclusió que la popular barcarola és, en bona part, una creació original de Nicolau Guañabens:

1.— La inclusió de *La Calma* entre les vint-i-nou peces que formen el *Recull* d'obres breus musicades per Guañabens. Les peces, la poesia de les quals és obra literària d'algun altre autor, especifiquen la identitat d'aquest; en la cançó que ens ocupa això no passa, la qual cosa ens fa suposar que el text també és de l'autor matoroní. Es més: tota la peça està dedicada a un amic de l'autor. ¿Dedicaria un músic a un amic, una cançó que no fos de personal creació?

2.— El fet que dos mesos després de la mort de l'autor i, per tant, només trenta anys després del moment de la teòrica composició de *La Calma*, en un diari matoroní s'escrivís: *En sus mocedades escribió distintas composiciones, algunas de ellas editadas e impresas, y que se han hecho popularísimas. Recordamos entre otras la barcarola —Bufa Mestral—. (22)*. Aquest és un testimoni molt proper que manifesta dues coses clares: que l'autor és Nicolau Guañabens (si fóra la coneguda barcarola adaptació d'una melodia popular, per què l'articulista no ho havia de dir?) i que en pocs anys la cançó, per la seva especial força, s'havia fet enormement popular.

3.— El fet que sembla ser que els cançoners i reculls de rondalles anteriors a 1858 no inclouen cap mena de peça que s'acosti considerablement a la composició que ens ocupa (cal, però, acabar d'arrodonir les recerques al respecte).

Per acabar, i al marge de totes les possibles consideracions, és evident que *La Calma* fou una barcarola catalana que contribuï amb més o menys força en l'impuls del moviment musical de la Renaixença; i és avui una realitat cultural que perviu; és una reconeguda cançó popular catalana.

Aquests mots, extrets de la carta abans esmentada, ens ajuden a precisar la significació de l'obra musical de Nicolau Guañabens i Giralt, tant en el context de Mataró com en el dels inicis de la Renaixença musical catalana: *Nicolás Guañabens y Giralt forma parte de aquella pléyade de matoroneses que, con el ciego Isern y el Rdo. Blanch, pusieron tan alto el nombre de la ciudad que los vio nacer, y crearon obras tan trascendentales, que, desde el primer momento, llamaron la atención de los públicos doctos y profanos de todo el país y encontraron eco más allá de nuestras fronteras.*

La Renaixença donà cert impuls a la cultura musical catalana. La Renaixença en el camp musical, si bé no fou de tanta importància com en el camp de les lletres, sí fou sempre un moviment molt popular que prendria cos sòlid amb la tasca realitzada per Josep Anselm Clavé i Camps. Les cançons de Nicolau Guañabens, i inclús les pinzellades de catalanitat de l'òpera *Arnaldo di Erill*, s'emmarquen en el conjunt dels primers batecs de la Renaixença musical catalana.

NICOLAU GUANABENS I CALVET

Primera fotografia panoràmica de la ciutat de Mataró, que data del 1854 i que fou realitzada per Nicolau Guañabens i Giralt des de la terrassa de l'actual número 18 del carrer de Sant Antoni.

NOTES

1. L'acta baptismal es troba en el llibre de baptismes n°. 28, foli 246, de la Parròquia de Santa Maria.
2. L'arbre genealògic de la família Guañabens es pot seguir fins arribar a principis de segle XVI, època en què es començaren a registrar els baptismes i matrimonis a la Parròquia de Santa Maria.
3. *Nicolás Guañabens Giralt: médico, marino y músico* és un article breu que sintetitza la vida d'aquest il·lustre mataroní, escrit per un dels seus néts, Nicolau Guañabens i Bonamusa. La seva lectura ens fa suposar que es tracta d'una biografia feta en base a la tradició oral familiar.
4. *El Progreso*, 30 de març de 1889.
5. L'acta matrimonial es troba en el llibre de Matrimonis núm. 12, foli 181, de la Parròquia de Santa Maria.
6. Títol que consta en la portada del *Te Deum* que es guarda al MASM, Inventari provisional, caixa 207, n^o. de registre 144.
7. La peça musicada per Nicolau Guañabens amb lletra de Frederic Soler es titula *Coro de pescadores*. Cal dir que aquesta peça era una de les escenes d'una sarsuela que ambdós autors havien projectat.
8. *El Seminario de Mataró* núm. 3, any VII, 19 de gener de 1889, pàgina núm. 7.
9. *Nicolás Guañabens Giralt: médico, marino y músico* pàgina núm. 2.
10. *El Progreso*, 30 de març de 1889.
11. *L'òpera* Roger Alier. Col·lecció *Conèixer Catalunya* Dopesa 2. Barcelona, 1^a. edició, pàgines 96-97.
12. *Diario de Barcelona*, 12 de maig de 1859.
13. *El Progreso*, 30 de març de 1889.
14. Antoni Fargas, en el *Diario de Barcelona* del dia 14 de maig de 1859, critica l'aspecte musical de l'obra, parlant de la consideració que *Arnaldo di Erill* és una òpera d'estil italià.
15. *Nicolás Guañabens Giralt: médico, marino y músico* pàgina núm. 2.
16. *El Progreso*, 30 de març de 1889.
17. *Diario de Barcelona*, 14 de maig de 1859.
18. La peça més tardana d'aquest volum data de 1874. Això implica que el *Recull* es devia confeccionar en qualsevol any dels que van de 1874 a 1889.
19. *Nicolás Guañabens Giralt: médico, marino y músico* pàgina 2.
20. Programa del *Gran Concierto Sinfónico* celebrat el 6 de maig de 1945 al Teatre Clavé de Mataró. Imprès per Impremta Minerva.
21. *La Calma*, carta firmada per diverses personalitats mataronines, dirigida a l'opinió pública. Datada entorn de l'any 1945. Impremta Minerva.
22. *El Progreso*, 30 de març de 1889. *Bufa Mestral* és un dels títols que *La Calma* ha anat adquirint a través del procés de difusió popular.

APÈNDIX

A) CATÀLEG DE L'OBRA MUSICAL DE NICOLAU GUAÑABENS I GIRALT.

I. Obres de gènere religiós.

- Te Deum*. 1853.
- Mes de Maig*. 1866.
- Missa de Glòria*. 1886.
- Missa de Rèquiem*. 1886.
- Missa*. (no datada)
- Stabat Mater*. (n.d.)

II. Obres profanes de gènere dramàtic.

- Pobre Toni !*. 1856, sarsuela catalana d'un acte, a tres veus.
- El lazo encantado*. 1858, sarsuela castellana en un acte.

La huérfana. 1858, sarsuela castellana en un acte; orquestrada l'any 1868.

- Qué chiripa*. 1858, sarsuela castellana en un acte.
- Arnaldo di Erill*. 1859, òpera italiana en dos actes.
- La hermita del peñón*. 1868, sarsuela castellana en tres actes.
- Don José*. (n.d.), sarsuela castellana en dos actes.

III. Obres de gènere concert.

- Lo retorn*. 1878, simfonia. (probablement és la introducció d'una òpera inacabada).
- Viu i viurà en nostre record*. (n.d.). "Fantasia, en memòria de Carles Ysern, sobre dos motius d'ell".
- Quis est Homo*. (n.d.) peça instrumental a cinc parts que sembla ser música religiosa per a la meditació.

IV. Obres profanes de gènere folklòric.

- Comparsa dels rancis*. 1850, per Caramelles.
Deixa'm veurer ta cara. 1854, "terceto y coro".
Sols ell tindrà mon amor. 1857, per Caramelles.
La Calma. 1858, "barcarola".
No la despertis. 1859, "balada".
Qui vostra pinteta fos !, 1861, per Caramelles.
Obra nineta. 1866, "coro".
El Guanaba. 1867, "americana".
L'alè de mos pensaments. 1867, "desvari".
Coro para unas niñas. 1867.
Treseta'l que t'estimo ! 1868, "melodia".
Ay torna estiu ! 1868, "melodia".
Los moros. 1869, "rigodon".
Perch'io la debba amare. 1870, "romanza".
Desperta ferro. 1870, "coro marcial".
Feiblese d'amour. 1870, "chanson".
Gage d'amour. 1874, "chanson".
Vois tu ? 1874, "romanza".
Ah te voilà ! 1874, "romanza".
Walz coreado. 1878, per Caramelles.
La meva aimada. 1878, per Caramelles.
Las quejas de mi amor. 1878, per Caramelles.
El no veurer't'es morir. 1878, "cançó".
Loin de vous. 1888, "Introducción y Walz".

- Cuan tristeta*. (n.d.), "romanza".
Correm-hi tots. (n.d.), "coro".
Una llagrima. (n.d.), "romanza".
Coro de pescadors. (n.d.).
Que me quemé Victorita. (n.d.), "americana".
Las ardillas. (n.d.) "polka".
Oh ma Lisette. (n.d.), "rigodon".
Melopea. (n.d.).
Petrica. (n.d.), "americana".

B) DISCOGRAFIA

A nivell discogràfic només podem parlar de l'existència d'una cinta magnetofònica reproduïda, que conté set cançons de gènere folklòric escrites per a piano i soprano.

Cançons: *Ay torna estiu*, *No la despertis*, *Treseta'l que t'estimo*, *La calma*, *Una llacrima*, *Cuan tristeta*, *El no veurer't'es morir*.

Intèrprets: soprano – M^a. Àngels Miró; piano – Josep Canals.

Estudis de gravació: V-4. (1981).